

Harmonizacja bankowości i ubezpieczeń

w skali narodowej i europejskiej

Recenzenci:

prof. zw. dr hab. Wanda Sułkowska

prof. dr hab. Leszek Dziawgo

Publikacja dofinansowana przez Narodowy Bank Polski
oraz Związek Banków Polskich

Copyright © by Centrum Doradztwa i Informacji

Difin sp. z o.o., Warszawa 2007 r.

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Kopiowanie, przedrukowywanie i rozpowszechnianie
całości lub fragmentów niniejszej pracy
bez zgody wydawcy zabronione.

Redaktor prowadzący:

dr Monika Szczerbak

ISBN 978-83-7251-765-4

Printed in Poland

Centrum Doradztwa i Informacji Difin sp. z o.o.,
Warszawa 2007 r.

00-768 Warszawa, ul. F. Kostrzewskiego 1,

tel. (0-22) 851-45-61, (0-22) 851-45-62,

fax (0-22) 841-98-91

Skład i łamanie: Z. Wasilewski,

Warszawa, tel: (0-22) 642-05-20

Wydrukowano w Polsce

Spis treści

Wprowadzenie	11	
 Rozdział 1		
Kierunki rozwoju sektora bankowego w wymiarze krajowym i europejskim	15	
 1. Współczesne banki europejskie – między mono- a multistrukturą <i>Stanisław Flejterski</i>		17
2. Zjawisko <i>bankassurance</i> w kontekście dyrektyw UE <i>Magdalena Swacha-Lech</i>		26
3. Stabilność sektora bankowego a wzrost akcji kredytowej <i>Andrzej Bogus</i>		36
4. Zmiany sytuacji gospodarczej i rozwój sektora bankowego w Rosji <i>Marian Żukowski, Helena Żukowska</i>		44
5. Ocena produktywności banków giełdowych w Polsce w latach 2001–2005. Analiza taksonomiczna <i>Katarzyna Chudy-Laskowska, Kinga Stepień</i>		56
6. Kapitał zagraniczny w średnich bankach, 1998–2005. Strategie i wyniki <i>Ewa Miklaszewska, Katarzyna Mikołajczyk</i>		69
7. Małe banki a przeobrażenia na rynku usług finansowych <i>Agnieszka Bretyn</i>		82
8. Spółdzielczy sektor bankowy w makroekonomicznym otoczeniu <i>Ryszard Mikołajczyk</i>		90
9. Nowe kierunki bankowości inwestycyjnej – <i>art banking</i> i fundusze dzieł sztuki <i>Krzysztof Borowski</i>		101
10. Dylematy rozwoju bankowości detalicznej w Polsce <i>Grażyna Rytelewska</i>		111

11. Uwarunkowania i perspektywy rozwoju detalicznej bankowości internetowej w Polsce <i>Michał Polasik</i>	120
12. Podatek od wartości dodanej w bankowości niemieckiej i polskiej <i>Katarzyna Stieger</i>	129
13. Możliwości oddziaływania banków na długofalowe procesy rozwoju budownictwa mieszkaniowego w Polsce <i>Anna Szelańska</i>	133
14. Wielkość podmiotów gospodarczych jako klientów banków a struktura aktywów sektora bankowości komercyjnej <i>Krzysztof Jackowicz, Oskar Kowalewski</i>	145

Rozdział 2

Ryzyko bankowe i nadzór nad bankami – krajowe i międzynarodowe regulacje i ich implikacje	157
1. Harmonizacja systemów nadzoru bankowego według Nowej Umowy Kapitałowej w skali międzynarodowej <i>Jerzy Gwizdała</i>	159
2. System regulacji i nadzoru bankowego jako element sieci bezpieczeństwa finansowego. Doświadczenia francuskie <i>Ryszard Wierzbę</i>	170
3. Rola regulacji ostrożnościowych w kształtowaniu bezpieczeństwa finansowego w polskim sektorze bankowym <i>Tamara Galbarczyk</i>	180
4. Wzrost częstotliwości występowania kryzysów bankowych jako wyzwanie do opracowywania zaleceń na rzecz stabilizacji systemów finansowych <i>Agnieszka Ostalecka</i>	190
5. Zarządzanie ryzykiem w banku jako przedmiot regulacji zewnętrznych <i>Anna Iwańczuk</i>	199
6. Metody pomiaru ryzyka operacyjnego według Nowej Umowy Kapitałowej <i>Agnieszka Mikulska</i>	208
7. Modelowanie ryzyka operacyjnego z wykorzystaniem procesów biznesowych <i>Dariusz Garczyński</i>	219
8. Szacowanie ryzyka kredytowego przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem metody DEA <i>Anna Feruś</i>	225
9. Możliwości ograniczania ryzyka rynkowego w polskim sektorze bankowym przy wykorzystaniu instrumentów pochodnych <i>Aleksandra Jurkowska</i>	234

10. <i>Credit Default Swap</i> jako instrument transferu ryzyka kredytowego – potencjalne implikacje dla polskiego sektora bankowego <i>Paweł Niedziółka</i>	243
11. Rezerwy na straty kredytowe w świetle dokumentów Bazylejskiego Komitetu Nadzoru Bankowego – uwagi ogólne <i>Teresa Orzeszko</i>	253
12. Jakość należności kredytowych przedsiębiorców indywidualnych w latach 2002–2005 <i>Agnieszka Czajkowska</i>	262
13. Analiza rynku kredytowego w odniesieniu do zjawiska niewypłacalności, bankructwa i upadłości gospodarstw domowych <i>Beata Świecka</i>	272
14. Preferencyjne warunki rozwoju rynku klasyfikacji kredytowej <i>Izabela Kidacka</i>	281
15. Ryzyko kredytów mieszkaniowych w świetle obecnych i projektowanych polskich regulacji nadzorczych <i>Jan Kolesnik</i>	290
16. Bezpieczeństwo oszczędności w banku a Nowa Umowa Kapitałowa <i>Henryk Mikulski</i>	299
17. Proces dostosowywania funduszy własnych polskich banków spółdzielczych do standardów Unii Europejskiej <i>Ewa Kania, Zofia Łekawa</i>	305
18. Zagrożenia dla banków wynikające z praktyk kreatywnej rachunkowości kredytobiorców <i>Radosław Kałużny</i>	314
19. Rola kontroli wewnętrznej w bankach po nowelizacji ustawy Prawo bankowe <i>Urszula Mleczko</i>	324

Rozdział 3

Bankowość centralna i polityka pieniężna	333
1. Powiązania instytucjonalne Europejskiego Banku Centralnego z instytucjami Unii Europejskiej <i>Grzegorz Paluszak</i>	335
2. Instytucjonalne podstawy bankowości centralnej nowych państw członkowskich Unii Europejskiej <i>Wiesława Przybylska-Kapuścińska</i>	340
3. Strategiczne interakcje między bankiem centralnym i rządem – wprowadzenie <i>Paweł Marszałek</i>	350

4. Ontyczna i epistemiczna istota pieniądza bazą harmonizacji finansów <i>Bogdan Nogalski, Tadeusz Falencikowski</i>	361
5. Cel inflacyjny polityki pieniężnej w neokeynesowskim modelu gospodarki <i>Andrzej Kaźmierczak</i>	370
6. Metody pomiaru restrykcyjności polityki pieniężnej <i>Michał Skopowski</i>	383
7. Polityka pieniężna i jej wpływ na gospodarkę w Polsce po 1990 roku w warunkach nadpłynności sektora bankowego <i>Joanna Trembińska</i>	393
8. Własna waluta jako warunek niezależności <i>Jacek Karwowski</i>	401
9. Bank centralny jako kredytodawca ostatniej szansy – przesłanki istnienia <i>Piotr Karaś</i>	411
10. Polski system płatniczy w procesie harmonizacji unijnego systemu rozliczeń transgranicznych w euro <i>Grażyna Szustak</i>	420
11. Zmienność kursu złotego w stosunku do euro po przystąpieniu Polski do UE. Wnioski z analizy porównawczej <i>Michał Jurek</i>	429

Rozdział 4

Zarządzanie bankiem w konkurencyjnym otoczeniu	439
1. Marketingowy i finansowy wymiar relacji banku z klientami <i>Kulińska-Sadłocha, Grzegorz Kotliński</i>	441
2. Banki jako podmioty odpowiedzialne społecznie i ekologicznie <i>Monika Marcinkowska</i>	451
3. Rola technologii informacyjnej w budowaniu konkurencyjności polskich banków spółdzielczych na jednolitym rynku europejskim <i>Grażyna Woźniowska</i>	463
4. Psychologiczne aspekty polityki cenowej banków komercyjnych <i>Jerzy Węclawski</i>	472
5. Lojalność jako element zyskowności klienta banku <i>Małgorzata Witkowska</i>	482
6. Kanały dystrybucji kredytu bankowego dla klientów indywidualnych <i>Małgorzata Solarz</i>	490
7. Rynek transakcji sekurytyzacyjnych w bankach – analiza porównawcza <i>Irena Pyka</i>	500
8. Przyczyny stosowania outsourcingu przez banki w Polsce <i>Anna Korzeniowska</i>	511

9. Zarządzanie relacjami z klientami banku w procesie udzielania kredytów hipotecznych <i>Agnieszka Bojanowska</i>	520
10. Innowacje produktowe na rynku kredytowania hipotecznego <i>Bogusław Półtorak</i>	529
11. Komunikacja nieformalna na rynku usług bankowych dla mikro i małych przedsiębiorstw <i>Andrzej Sołoma</i>	538

Rozdział 5

Wybrane aspekty funkcjonowania ubezpieczeń gospodarczych	549
1. Rola i miejsce ubezpieczenia w procesie zarządzania ryzykiem w działalności gospodarczej <i>Ilona Kwiecień</i>	551
2. Zjawisko awersji do ryzyka i jego związek z ubezpieczeniami <i>Małgorzata Jeziorska</i>	561
3. Perspektywy rozwoju ubezpieczeń ekologicznych w Polsce <i>Anna Doś</i>	572
4. Aktualne trendy w reasekuracji polskiego rynku ubezpieczeniowego <i>Teresa H. Bednarczyk</i>	583
5. Rola zakładów ubezpieczeń na rynku nieruchomości w Polsce <i>Patrycja Kowalczyk</i>	592
6. Stopień wykorzystania pola ubezpieczeniowego w ubezpieczeniach obowiązkowych w Polsce w latach 2000–2004 <i>Stanisław Wieteska</i>	601
7. Uwarunkowania wzrostu popytu podmiotów gospodarczych na ubezpieczenia należności <i>Robert Dankiewicz</i>	610
8. Rating ubezpieczeniowy – element oceny działalności zakładów ubezpieczeń na przykładzie Nowej Zelandii <i>Robert Kurek</i>	617

Rozdział 6

Aktualne zagadnienia ubezpieczeń emerytalnych	627
1. Determinanty poziomu wydatków społecznych systemów emerytalnych w krajach Unii Europejskiej <i>Kamila Bielawska</i>	629
2. Niektóre aspekty zastosowania elastycznego wieku emerytalnego <i>Aldona Klimkiewicz</i>	639

3. Fundusz rezerwy demograficznej w nowym systemie emerytalnym <i>Małgorzata Olszewska</i>	648
4. Indywidualne konta emerytalne w latach 2004–2006 <i>Maciej Dykto</i>	656
 Rozdział 7	
Zarządzanie finansami zakładów ubezpieczeń	665
1. Specyfika konsolidacji sprawozdań finansowych zakładów ubezpieczeń <i>Marzanna Lament</i>	667
2. Pomiar i cena efektywności działalności lokacyjnej towarzystw ubezpieczeń w Polsce w latach 1995–2004 <i>Beata Szkudlarek</i>	676
3. Wpływ inwestycji zagranicznych na wybrane wskaźniki działalności ubezpie- czeniowej – badania empiryczne w latach 1991–2006 <i>Adam Śliwiński</i>	687
4. Pozyskiwanie kapitału przez zakłady ubezpieczeń w warunkach zharmonizo- wanego europejskiego rynku finansowego <i>Barbara Jonczyk, Helena Ogrodnik</i>	698
5. Problematyka podatku VAT w odszkodowaniach z ubezpieczenia OC posiada- czy pojazdów <i>Katarzyna Pastusiak</i>	708

Wprowadzenie

Rola pośredników finansowych ulega znaczącym zmianom wraz z rozwojem rynków finansowych, wzrostem ryzyka prowadzenia działalności gospodarczej, wzrostem skali transakcji transgranicznych, skróceniem czasu realizacji transakcji. W konsekwencji banki i zakłady ubezpieczeń – podobnie jak inne instytucje pośrednictwa finansowego – muszą z jednej strony dostosować się do owych zmian, a z drugiej – aktywnie włączyć w ich kształtowanie. Kierunki rozwoju polskich instytucji finansowych uzależnione są w znacznej mierze od rozwiązań przyjętych przez instytucje nadzorcze i regulacyjne zarówno na szczeblu krajowym, jak i międzynarodowym – w szczególności w ramach rozwiązań unijnych. Najistotniejszą bodaj kwestią w działalności bankowej i ubezpieczeniowej jest zarządzanie ryzykiem. Instytucje regulacyjne – w trosce o stabilność systemów finansowych – wprowadzają przepisy i wytyczne, które mają służyć ograniczeniu podejmowania przez banki i zakłady ubezpieczeń nadmiernego ryzyka oraz wspomóc organizację procesów zarządzania ryzykiem. Co istotne, regulacje te – wobec internacjonalizacji rynków, instytucji i transakcji finansowych – podlegają harmonizacji międzynarodowej.

Publikacja stanowi zbiór artykułów prezentujących dorobek teoretyczny i aplikacyjny pracowników naukowych uczelni akademickich z całego kraju zajmujących się problematyką bankowości i ubezpieczeń. Łącznie opracowanie obejmuje 55 artykułów dotyczące bankowości oraz 17 artykułów poświęconych ubezpieczeniom. Ich zakres tematyczny jest na tyle zróżnicowany, że uzasadnione stało ich podzielenie na grupy problemowe.

W części dotyczącej bankowości wyodrębniono cztery grupy zagadnień, a mianowicie:

- Kierunki rozwoju sektora bankowego w wymiarze krajowym i międzynarodowym;
- Ryzyko bankowe i nadzór nad bankami – krajowe i międzynarodowe regulacje i ich implikacje;

MEASURES OF THE MONETARY POLICY STANCE

(Summary)

Making researches in the area of monetary policy quite often there is a need to use the measures of the monetary policy stance. In the article author has described those measures, which are being used most frequently, like the Monetary Condition Index (MCI) for example, and shown advantages and disadvantages of every methodology. In the end of the article he has compared results of various institutions in calculating the MCI weights.

7.**Polityka pieniężna i jej wpływ na gospodarkę w Polsce po 1990 roku w warunkach nadpłynności sektora bankowego**

Joanna Trembińska
Uniwersytet Łódzki

Wstęp

Definiując pojęcie polityki pieniężnej, należy przede wszystkim podkreślić, że jest ona podstawowym elementem polityki gospodarczej i używa podaży pieniądza, jako instrumentarium realizacji ogólnych celów gospodarczych. Polityką monetarną zajmuje się bank centralny. Narodowy Bank Polski reguluje wewnętrzną wartość pieniądza, tzn. ma wpływ na cenę pieniądza, czyli jego cenę wewnętrzną w postaci krajowej stopy procentowej oraz cenę zewnętrzną, tj. kurs wymiany waluty krajowej w stosunku do innych walut. Polityka pieniężna stanowi część ekonomicznej polityki państwa i w jej ramach kształtuje podaż pieniądza, by dostosować ją do potrzeb gospodarki. Co więcej, w gestii polityki pieniężnej leży całokształt rozwiązań i działań podejmowanych w gospodarce w celu dostarczenia podmiotom gospodarczym środków pieniężnych i regulowania ich wielkości. Zgodnie z art. 3 Ustawy o NBP za główny cel polityki pieniężnej przyjmuje się stabilizowanie ogólnego poziomu cen, który znajduje odzwierciedlenie w utrzymaniu niskiej dynamiki stopy inflacji. Głównym celem Narodowego Banku Polskiego jest zapewnienie stabilnego poziomu cen, przy jednoczesnym wspieraniu polityki gospodarczej Rządu. Najbardziej optymalna sytuacja dla gospodarki ma miejsce wówczas, gdy następuje wzajemne uzupełnianie się i wspieranie rządu i Banku Centralnego. Celem tej pracy jest ukazanie, jaki w rzeczywistości miały wpływ na siebie polityka fiskalna i pieniężna oraz jak ta zależność wpłynęła na gospodarkę polską po 1990 roku.

7.1. Polityka pieniężna i kursowa NBP w Polsce po 1989 roku

W warunkach hiperinflacji powyżej 250% średniorocznie w 1989 roku, nieborów na rynku, załamania produkcji, niskiego zaufania do złotego oraz zdo-

laryzowanej gospodarki zdecydowano się na wprowadzenie 1 stycznia 1990 roku kursu sztywnego względem dolara (9500 zł/USD). Miało to na celu dostosowanie kursu do sytuacji rynkowej oraz stabilizacji oczekiwań inflacyjnych, jak również cen importowych. Zaczęto stosować politykę dodatnich realnie stóp procentowych w celu zwiększenia oszczędności i ograniczenia akcji kredytowej, niestety problemem było tu nierynkowe postępowanie podmiotów gospodarczych. Z kolei, by przerwać spiralę inflacyjną przy płacach, wprowadzono podatek od ponadnormatywnych wzrostów wynagrodzeń. Kolejne kroki mające osłabić realną aprecjację złotego, to ustalenie 17 maja 1991 roku kursu sztywnego względem koszyka walut, w którego skład wchodziły: USD z 45% udziałem, następnie DEM 35%, GBP 10%, FRF 5%, CHF 5%. Stosując system pełzającej dewaluacji poprzez sukcesywne zmniejszania tempa dewaluacji, tłumiono inflację i dbano o realną sferę gospodarki, dostosowując koszyk do struktury eksportu. W 1995 roku wprowadzono dopuszczalne pasmo wahań wokół parytetu w ramach +/- 7%, co zwiększyło niepewność wśród inwestorów portfelowych i ograniczyło napływ kapitału krótkoterminowego i w konsekwencji ograniczyło aprecjację złotego. Pod koniec lat 90. wprowadzono strategię Bezpośredniego Celu Inflacyjnego (BCI) na 2003 rok, przy kursie płynnym od 2000 roku, zmniejszeniu rezerw obowiązkowych od 1999 roku i wprowadzeniu krańcowej stopy depozytowej w 2001 roku. Zwiększyło to autonomię polityki stóp procentowych oraz zmniejszyło ryzyko perturbacji na rynkach finansowych¹.

Polityka kursowa nie pozostawała bez znaczenia dla polityki pieniężnej NBP. Wykorzystanie w latach 1990–1997 kursu walutowego, jako nominalnej kotwicy dla procesów inflacyjnych, miało ogromne znaczenie w tłumieniu procesów inflacyjnych. Pomimo niższego tempa dewaluacji od oczekiwanego wzrostu cen kompensowano aprecjację waluty krajowej wzrostem wydajności eksportu. W związku ze wzrostem deficytu w obrotach bieżących od 1997 roku ukierunkowywano politykę kursową na ograniczanie tego zjawiska bardziej niż na ograniczanie inflacji, ustalając kurs tak, by poprawić efektywność eksportu kosztem importu. W 1998 roku powiększono granice wahań kursu złotego do +/- 15%, a w 1999 roku zmieniono skład koszyka walutowego (55% euro, 45% dolar amerykański) oraz zlikwidowano fixing walutowy, obowiązujący od 1995 roku, co umożliwiło NBP kontrolę rezerw dewizowych².

W związku niedopasowaniem polityki fiskalnej do polityki pieniężnej w latach 1990–1997 Narodowy Bank Polski, od którego oczekiwano ograniczenia inflacji, czynnego udziału w przekształceniach gospodarczych oraz wspierania Rządu w finansowaniu potrzeb pożyczkowych budżetu państwa, prowadził swoją politykę w bardzo utrudnionych warunkach. Dopiero po 1989 roku, kiedy

Bank Polski uzyskał pewnego rodzaju autonomię, mógł określić swoje cele i strategię działania w „Założeniach polityki pieniężnej”. Oczywiście plan ten uchwalany był w ostatecznej wersji przez Sejm. Rok 1998 przyniósł ze sobą kolejne zmiany na rzecz większej autonomii polityki pieniężnej, a mianowicie weszły w życie Konstytucja RP oraz nowa ustawa o NBP. Na mocy tych dokumentów Bank Centralny w dużym stopniu uniezależnił się od organów władzy i administracji państwowej, co wyrażone zostało między innymi prawem do tworzenia założeń polityki monetarnej i ich kontroli przez Radę Polityki Pieniężnej. Dodatkowo od NBP nie oczekiwano już finansowania deficytu budżetowego, co zostało wręcz zabronione na mocy Konstytucji RP. Jednak cały czas nie odstąpiono od współpracy RPP w zakresie polityki kursowej określanej przez Radę Ministrów³.

Po 1989 roku celem finalnym NBP było zmniejszanie inflacji, natomiast oprócz realizacji głównego celu określonego w „Założeniach Polityki Pieniężnej”, prowadzono politykę monetarną o charakterze mieszanym, tzn., że NBP oprócz dbania o stabilność cen wspierał przekształcenia gospodarcze. Początek lat 90. to okres stosowania w polityce banku centralnego celu pośredniego w postaci kontroli podaży pieniądza, tak aby nadmiar pieniądza nie przyczynił się do inflacji, a równocześnie niedobór nie zakłócał procesów gospodarczych. Wprowadzono również pojęcie celu operacyjnego, gdzie w latach 1994–1995 celem tym była kontrola krótkoterminowych stóp procentowych rynku międzybankowego. Z kolei lata 1996–1997 za cel operacyjny uznano pożądaną ścieżkę przyrostu pieniądza rezerwowego. W związku z tym, że od 1998 roku NBP zaczął działać w innych ramach prawno-instytucjonalnych, podstawowy cel działalności określono jako utrzymanie stabilnego poziomu cen przy jednoczesnym wspieraniu polityki gospodarczej rządu, ale tylko w przypadku, kiedy nie ogranicza to podstawowego celu banku centralnego. Polityka pieniężna została oparta na strategii bezpośredniego celu inflacyjnego, a Rada Polityki Pieniężnej w uchwalonym w 1998 roku dokumencie „Średniookresowa strategia polityki pieniężnej na lata 1999–2003”, obrała sobie za cel obniżenie inflacji do poziomu poniżej 4% na koniec 2003 roku. Również zrezygnowano z realizacji innych celów finalnych, jak i celu pośredniego (kontroli podaży pieniądza) oraz celu operacyjnego (kontroli pieniądza rezerwowego). Z kolei RPP mając możliwość interwencji na rynku walutowym deklarowała, że strategia Bezpośredniego Celu Inflacyjnego będzie realizowana w warunkach wzrostu stopnia płynności kursu walutowego przy zastosowaniu w pełni płynnego kursu przed włączeniem Polski do ERM II. Także „Strategia polityki pieniężnej po 2003 roku” opierała się na realizowaniu strategii BCI w warunkach kursu płynnego, gdzie celem było utrzymanie inflacji na poziomie 2,5% z możliwością wahań +/- 1 p.p. Przekroczenie w okresach czerwiec 2004 rok–luty 2005 roku i czerwiec–lipiec 2005

¹ Zasoby witryny internetowej: <http://www.nbp.pl>, Brzoza-Brzezina M., *Polityka pieniężna NBP*.

² Zatorski P., *Kształtowanie i realizacja polityki pieniężnej w warunkach zmian w polskim systemie bankowym*, „Bank i Kredyt” 2005, nr 10, s. 7–9.

³ *Ibidem*, s. 9–15.

roku dopuszczalnego korytarza CPI, było skutkiem silnych wstrząsów potażowych oraz wzrostu popytu w związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej⁴.

W latach 1990–1992 w związku z dynamicznym rozwojem akcji kredytowej najbardziej skutecznym instrumentem NBP, w celu ograniczenia podaży pieniądza, była kontrola administracyjna w postaci limitów kredytowych. Rola kredytu refinansowego, jako instrumentu polityki pieniężnej, zaczęła maleć od początku transformacji systemowej, a jego miejsce zajął chociażby wprowadzony w 1990 roku kredyt redyskontowy, którego stopa procentowa była główną stopą w latach 1990–1994. Natomiast w latach 1995–1998 jako oficjalną stopę NBP stosowano oprocentowanie kredytu lombardowego będącego parametrem ceny pieniądza na rynku międzybankowym. Kolejnym ważnym instrumentem polityki monetarnej stosowanej od 1995 roku przez bank były interwencje walutowe, które miały wpływać na kurs walutowy i ograniczać aprecjację złotego. Przejawiały się one zakupem dewiz oraz emisją pieniądza, co spowodowało wzrost rezerw walutowych w bilansie NBP i pojawienia się nadpłynności w sektorze bankowym. Od 1989 roku stosowano w Polsce system rezerwy obowiązkowej, dzięki któremu regulowano płynność sektora bankowego oraz akcję kredytową banków. We wrześniu 1999 roku obniżono stopy rezerwy obowiązkowej do poziomu 5%, a od 2004 roku ich wysokość określa się jako 0,9 stopy redyskontowej. Do bardzo ważnych instrumentów polityki pieniężnej należy zaliczyć operacje otwartego rynku (OOR), które NBP zaczął stosować od 1990 sprzedając bony pieniężne banku centralnego i stymulując tym rozwój rynku pieniężnego oraz regulując rezerwy płynne w systemie bankowym. Od 2005 skrócono zapadalność bonów pieniężnych do 7 dni, gdzie jeszcze do 1998 roku głównie emitowano papiery przede wszystkim 91-, 182-, i 273-dniowe. NBP kontrolował płynność sektora bankowego poprzez wprowadzenie od 1993 roku transakcji repo i reverse repo, czyli sprzedaży i wykupie przeważnie państwowych i krótkoterminowych papierów wartościowych. Od 1994 roku NBP w ramach operacji otwartego rynku ogłaszał stopę repo T/N, kontrolując w ten sposób stawki rynkowe, co było przedmiotem celu operacyjnego polityki banku centralnego, a w związku z tym, że od 1996 roku celem operacyjnym był pieniądz rezerwowy, NBP odszedł od praktyki ogłaszania stopy repo. Od 1998 roku z powodu kontrolowania przez OOR krótkoterminowych stóp procentowych, na rynku międzybankowym zaczęła funkcjonować stopa referencyjna, która wpływała na oprocentowanie kredytów i depozytów oferowanych przez banki. Oprócz wyżej wymienionych instrumentów, NBP wykorzystywał operacje kredytowo-depozytowe stosując kredyt lombardowy pod zastaw skarbowych papierów wartościowych w celu regulowania poziomu rezerwy obowiązkowej. Tak też w 2001 roku w instrumentarium NBP, pojawił się nowy element, jakim był depozyt na koniec

⁴ *Ibidem*, s. 15–19.

dnia, dzięki któremu banki mogą zdeponować środki na rachunku lokat terminowych w NBP i możliwością zwrotu środków w kolejnym dniu operacyjnym⁵.

7.2. Wpływ polityki pieniężnej na nadpłynność sektora bankowego oraz na wzrost gospodarczy

Agregaty pieniężne stanowią statystyczne wyrażenie ilości pieniądza w obiegu – to zbiór zasobów jednostek pieniężnych znajdujących się w posiadaniu jednostek gospodarujących (podmiotów gospodarczych i osób fizycznych)⁶. Na ilość pieniądza w obiegu wpływają siły popytu i podaży, których wielkość agregatów pieniężnych jest wypadkową. Na popyt na pieniądz główny wpływ mają: dochód narodowy, nominalne stopy procentowe oraz poziom cen⁷. Nadpłynność w sektorze bankowym to jeden z najważniejszych problemów polityki pieniężnej w Polsce, gdyż to właśnie ona między innymi wpływa na wzrost inflacji, poprzez kreację pieniądza w czasie akcji kredytowej. W ujęciu ogólnogospodarczym za miarę nadpłynności przyjmuje się wskaźnik płynności banków komercyjnych, które dostarczają podmiotom gospodarczym środki pieniężne. Definiując płynność banku, przyjęto, że są to rezerwy posiadane przez bank, który istnieje na rynku, jako podmiot prowadzący działalność zarobkową w postaci emisji pieniądza gotówkowego i pośredniczenia w przepływie środków pieniężnych. Natomiast rezerwy banku, to pieniądz gotówkowy, środki używane do rozrachunków międzybankowych, a także środki z rezerwy obowiązkowej. Jest to tzw. popytowe ujęcie rezerw płynności banków. Natomiast według ujęcia podażowego płynności rezerwa płynności banków komercyjnych stanowi różnicę między łącznymi lokatami i kredytami całego systemu bankowego. Należy również podkreślić dużą rolę banku centralnego w tworzeniu płynności sektora bankowego z punktu widzenia podaży pieniądza. Przede wszystkim rezerwy oficjalne brutto, czyli aktywa zagraniczne banku centralnego, które poprzez zjawisko monetaryzacji powodują wzrost ilości pieniądza krajowego⁸.

Istota nadpłynności systemu bankowego wynika z nadwyżki podaży rezerw gromadzonych przez banki nad popytem zgłaszanym przez nie na te rezerwy. W Polsce od 1994 roku ma miejsce permanentna nadpłynność sektora bankowe-

⁵ *Ibidem*, s. 20–21.

⁶ P. Schaal, *Pieniądz*, [w:] pod red. Z. Polański, B. Pietrzak, *System finansowy w Polsce – lata dziewięćdziesiąte*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 24.

⁷ M. Jaremkó, D. Ziembka, *Agregaty pieniężne*, [w:] pod red. W. Przybylska-Kapuścińska, *Polityka pieniężna i rynek* Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2003, s. 72.

⁸ M. Jaremkó, M. Wiśniewski, *Wpływ polityki stóp procentowych na nadpłynność sektora bankowego w Polsce*, [w:] pod red. W. Przybylska-Kapuścińska, *Polityka pieniężna i rynek*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2003, s. 50–52.

go, tzw. strukturalna nadpłynność charakteryzująca się tym, że bank centralny jest trwale dłużnikiem netto banków komercyjnych. Do głównych przyczyn tego zjawiska po stronie podaży zaliczamy: skupowanie walut obcych przez bank centralny, co objawiło się szybkim wzrostem rezerw oficjalnych brutto NBP w formie tzw. transakcji fixingowych, gromadzenie depozytów złotych w gospodarce oraz finansowanie przez bank centralny deficytu budżetowego do 1997 roku. Natomiast biorąc pod uwagę nadpłynność z punktu widzenia popytowego, to do przyczyn nierównowagi zaliczamy: niski stopień monetaryzacji gospodarki, niski poziom rozwoju rynku finansowego, brak aktywnego udziału banków w finansowaniu procesów inwestycyjnych w gospodarce, czego powodem było głównie ryzyko złych kredytów, niedopasowanie uregulowań prawnych, instytucjonalnych i technicznych w systemie bankowym⁹. Zależność skali nadpłynności systemu bankowego od polityki stóp procentowych ma dwukierunkowy wpływ, ponieważ wzrost stóp procentowych banku centralnego prowadzi do tego, że banki komercyjne zwiększają oprocentowanie kredytów i depozytów dla innych podmiotów niebankowych. W związku z tym zwiększy się skłonność do oszczędności, co pociągnie za sobą spadek popytu na kredyty. W wyniku tych dwóch zjawisk wzrost rezerw banków komercyjnych, które nie mogą być wykorzystane podczas akcji kredytowej, jest bezpośrednią przyczyną nadpłynności w sektorze bankowym. Z kolei wzrost oprocentowania operacji otwartego rynku jest przyczyną większej absorpcji rezerw nadwyżkowych banków komercyjnych, a przez to ograniczeniem nadmiaru płynności. Po to, by oddziaływać na płynność sektora bankowego bank centralny może wykorzystywać stopy procentowe, jak również operacje na papierach wartościowych. Zatem obniżanie rentowności papierów wartościowych skutkuje mniejszą skłonnością do oszczędzania i wzrostem popytu na kredyty, jednocześnie czasami obniżenie stopy procentowej przy jednoczesnej sprzedaży papierów wartościowych prowadzi przy zmniejszenia rezerw do nadwyżki płynności banków¹⁰.

Polityka pieniężna poprzez dbałość głównie o stabilność cen ma tylko pośredni wpływ na wzrost gospodarczy mierzony tempem wzrostu PKB. Większość narzędzi najbardziej stymulujących rozwój gospodarczy takich jak: podatki, ulgi inwestycyjne, regulacja rynku pracy, cła czy polityka konkurencji znajdują się w rękach rządu. Również od 2004 roku możliwość uzyskania środków pieniężnych z budżetu Unii Europejskiej jest stymulatorem rozwoju gospodarczego, na co jednak także znaczący wpływ ma polityka rządu. Bank centralny ma za zadanie tak wpływać na podaż pieniądza i stopy procentowe, by nie dopuścić do wysokiej inflacji, co szkodzi gospodarce, i dopiero przy współdziałaniu polityki fiskalnej przyczynić się do wzrostu gospodarczego. Dlatego cel polityki pieniężnej powinien być optymalnie dopasowany do narzędzi, którymi dysponu-

⁹ *Ibidem*, s. 53–56.

¹⁰ *Ibidem*, s. 57–58.

je, a łączenie zbyt wielu celów jest z punktu widzenia ogólnego wpływu na gospodarkę niekorzystne. Tak chociażby w Polsce w latach 1998–2000, kiedy bank centralny chciał zahamować bardzo wysokie tempo inflacji i niestety miało to negatywny wpływ na wzrost gospodarczy. Również gwałtowna podwyżka stóp procentowych miała odzwierciedlenie w spadku poziomu zatrudnienia i inwestycji. Stopa referencyjna banku centralnego wzrosła wtedy z 13% w 1999 roku do 17,5% w 2000 roku. Nowa faza w polityce pieniężnej po 2001 wpłynęła istotnie na tempo wzrostu gospodarki i dochodu narodowego, powodując jego znaczne obniżenie. Mimo poprawy w bilansie obrotów bieżących z zagranicą, wzroście eksportu i obniżeniem inflacji, nadal występował znaczny wzrost deficytu budżetowego, który w 2001 roku wynosił już 32 mld zł. Restrykcyjna polityka pieniężna poskutkowała niską inflacją wynoszącą w maju 2003 roku 0,3% w skali roku, co było jednym z najlepszych wyników w Unii Europejskiej. Jednak takie parametry, jak deficyt sektora finansów publicznych przekraczał w Polsce wymagany próg 3% PKB, gdyż oscylował na poziomie 5%. W roku 2005 Polska osiągnęła wzrost PKB na poziomie 4,5%, co poprzez utrzymywanie przez NBP zbyt niskiej inflacji doprowadziło do osłabienia gospodarczego. Problem polskiej gospodarki tkwi właśnie w nieprawidłowym współdziałaniu polityki fiskalnej i monetarnej. W momencie stosowania restrykcyjnej polityki fiskalnej przez rząd, polityka monetarna powinna być łagodniejsza, co w warunkach deficytu budżetowego, wysokiego bezrobocia i recesji w gospodarce byłoby optymalnym rozwiązaniem¹¹.

Podsumowanie

Reasumując, należy zauważyć, że poprzez rozwój przedsiębiorstw, który jest możliwy przy odpowiednich warunkach ze strony polityki pieniężnej i fiskalnej, uregulowań prawnych oraz konkurencyjności podmiotów gospodarczych, następuje rozwój gospodarczy kraju. Ścisły związek ze wzrostem rentowności przedsiębiorstw ma właśnie polityka pieniężna poprzez politykę stóp procentowych, która wpływa między innymi na popyt wewnętrzny, stabilność gospodarczą czy dostępność kredytu dla przedsiębiorstw, co ma istotny wpływ na inwestycje przeprowadzane przez te jednostki gospodarcze. Według badań przeprowadzonych przez prof. M. Kabaję, 85%¹² przedsiębiorców podjęłoby inwestycje w przypadku spadku stóp procentowych i wzrostu popytu krajowego. Bank Centralny w Polsce po 1990 roku miał silny wpływ na gospodarkę poprzez stosowanie

¹¹ T. Gruszecki, *Teoria pieniądza i polityka pieniężna. Rys historyczny i praktyka gospodarcza*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2004, s. 94–133.

¹² Zasoby witryny internetowej: <http://www.mf.gov.pl>, Biuletyn Informacji Publicznej Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Ministerstwo Finansów, 2006.12.13, s. 14.

różnych celów i instrumentów polityki pieniężnej, których użycie w różnoraki sposób odbiło się na ogólnym stanie gospodarczym.

Bibliografia

- Gruszecki T., *Teoria pieniądza i polityka pieniężna. Rysunek historyczny i praktyka gospodarcza*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2004.
- Jaremkowski M., Wiśniewski M., *Wpływ polityki stóp procentowych na nadpłynność sektora bankowego w Polsce* [w:] pod. red. W. Przybylska-Kapuścińska, *Polityka pieniężna i rynek*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2003.
- Jaremkowski M., Ziemia D., *Agregaty pieniężne*, [w:] pod. red. W. Przybylska-Kapuścińska, *Polityka pieniężna i rynek*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2003.
- Kokoszynski R., Wiśniewski M., *Współczesna polityka pieniężna w Polsce*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2004.
- Zatorski P., *Kształtowanie i realizacja polityki pieniężnej w warunkach zmian w polskim systemie bankowym*, „Bank i Kredyt”, 2005, nr. 10.
- <http://www.nbp.pl>, Brzoza-Brzezina M., *Polityka pieniężna NBP*.
- <http://www.mf.gov.pl>, Biuletyn Informacji Publicznej Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Ministerstwo Finansów, 2006.12.13.
- <http://www.myslpolska.org>, *Myśl Polska Perspektywy Polskiej Gospodarki*, Ministerstwo Finansów, 2006 rok, wrzesień.

THE MONETARY POLICY AND ITS INFLUENCE ON THE ECONOMY IN POLAND SINCE 1990 YEAR IN CONDITIONS OF OVERLIQUIDITY OF BANK SECTOR (Summary)

The monetary policy had a great impact on the Polish economy. Since 1990 when in Polish policy, economy needed revival and many changes The National Bank of Poland, thanks to the instruments of monetary policy could reduce bad influence of central planned policy before 1990 year. The better situation is when both of policies: fiscal and monetary co-operate with each other but it is very difficult, what we know looking backwards. To sum up the monetary policy is one of the most important factor for economy growth.

8.

Własna waluta jako warunek niezależności

Jacek Karwowski

Akademia Ekonomiczna im. O. Langego we Wrocławiu

Wstęp

Podobno kolonie po odzyskaniu niepodległości podejmowały dwa podstawowe działania w dziedzinie gospodarki: tworzyły bank centralny, by emitować własną walutę, oraz otwierały linie lotnicze, nawet jeśli początkowo miały do dyspozycji tylko jeden samolot.

Choćby to była anegdota, nie ulega wątpliwości, że waluta narodowa może być traktowana jako znak (symbol) niezależności zarówno w kategoriach emocjonalnych, jak i czysto finansowych.

W literaturze podkreśla się, że międzynarodowe centrum finansowe może wykształcić się na terytorium, gdzie (m.in.) gospodarka jest silna, a waluta stabilna zarówno wewnętrznie (niska inflacja), jak i zewnętrznie (małe wahania kursu walutowego)¹. Uważa się też, że waluta takich centrów powinna być wymienialna dla nierezydentów, ale już niekoniecznie dla rezydentów.

Takie ogólne stwierdzenia nie przesądzają o tym, że dany obszar musi koniecznie posiadać własną walutę. Zapewne nie ma tu idealnego, uniwersalnego rozwiązania. Tym bardziej warto się przyjrzeć argumentom „za” i „przeciw” emisji waluty narodowej. Chodzi o spojrzenie z punktu widzenia wpływu posiadania (lub nie) własnej waluty na **rozwój centrum finansowego**. Można to zagadnienie rozpatrywać także z innego punktu widzenia, np. politycznego, integracyjnego, ale nie takie ujęcia będą nas tu interesować. Tym samym nie będzie wprost mowy o wadach i zaletach przyjęcia euro przez Polskę, choć zapewne pewne refleksje pojawiają się u czytelnika na ten temat.

¹ T.C. Huat, *Financial Markets and Institutions in Singapore*. Singapore University Press, Singapore 1999, s. 2.